

SURİYE'DE ABD VE İSRAİL'İN İRAN RAHATSIZLIĞI

“

İran'ın Suriye'deki varlığı ABD ve bölgedeki müttefikleri tarafından tehdit olarak algılanmakla birlikte, Rusya ve Çin gibi ülkeler tarafından da “dengelenmesi gereken bir faktör” olarak görüldü. Türkiye ise İran'ın bölgedeki varlığına ilişkin tutumunu, ulusal güvenliğini ve insani bir sorumluluk hissettiği Suriyeli muhalifleri göz önünde bulundurarak şekillendirdi.

”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

İran İslam Devrimi, ontolojisi itibari ile “emperyalizm ve siyonizm karşıtı” bir kimlik benimseyerek varlığını zıtlıklar üzerinden pekiştirme yoluna gittiği için bu kimlik, İran'ın ABD ve İsrail ile sürekli bir çekişme yaşamasına sebep oldu. Dolayısıyla, İran'ın Suriye'de artan varlığına karşı en büyük tepkiler ABD ve İsrail tarafından geldi. Suriye'deki

İran nüfuzunun, Suriye iç savaşı ile birlikte kritik bir seviyeye ulaştığı görüldü. Bu durum özellikle ABD ve İsrail tarafından tehdit olarak algılandı ve bu ülkeleri İran'ın Suriye'deki askeri varlığını sınırlama yönünde pozisyon almaya itti. Özellikle IŞİD'in Suriye'de alan kontrolünün sonlandırılmasından sonra bu istek ABD tarafından daha fazla gündeme getirilerek Suriye'deki ABD varlığının sadece IŞİD yok edilene kadar değil, İran Suriye'den tamamen çekilene kadar devam edeceği yönünde bir söylem geliştirildi. Bu durum “Esad'sız Suriye” politikasının dahi önüne geçti ve İran ile mücadele temel odak noktası haline geldi.

Rusya'nın rejim bölgesindeki güçlü varlığına rağmen ABD tarafından gerçekleştirilen Tomahawk füzesi saldırılarında rejim ile birlikte İran hedefleri de vuruldu. Aynı şekilde, İsrail tarafından Suriye hava sahası çok defa ihlal edilerek Kuneytra, Süveyde ve Şam eyaletleri-

ne saldırılar gerçekleştirildi. Bu saldırıların birçoğunda İsrail'in açık hedefi, İran unsurları oldu. Yapılan bazı anlaşmalarla İran'ın Suriye'deki varlığını kademeli olarak çekmesi istenerek bu noktada birtakım somut adımlar atıldı. İran'ın Suriye'deki varlığı ABD ve bölgedeki müttefikleri tarafından tehdit olarak algılanmakla birlikte, Rusya ve Çin gibi ülkeler tarafından da "dengelenmesi gereken bir faktör" olarak görüldü. Türkiye ise İran'ın bölgedeki varlığına ilişkin tutumunu, ulusal güvenliğini ve insani bir sorumluluk hissettiği Suriyeli muhalifleri göz önünde bulundurarak şekillendirdi.

İran'ın Suriye ile olan ilişkileri bu tarihten çok daha öncesine dayanmaktadır. Özellikle 1979 devriminden itibaren İran nüfuzunun Suriye'de sistematik bir şekilde güçlendiği söylenebilir. Bu tarihten itibaren artan İran etkisini, mezhepçi bir anlayış üzerinden okumak bir ölçüde mümkün olsa da devletlerarası çıkar ilişkisini göz ardı ederek meseleye odaklanmak sınırlı bir yaklaşım olacaktır. Dolayısıyla İran'ın Suriye'deki varlığını sadece devrimle işbaşına gelen kadroların ideolojisi doğrultusunda değil, İran ve Suriye'nin devlet refleksleri ekseninde de okumak gerekmektedir.

2011 sonrasında Suriye'de artan İran etkisi

İran'ın Suriye'deki varlığı 2011 iç savaşından itibaren alışılmışın dışında bir artış gösterdi. Fakat

Suriye iç savaşı patlak verdiğinde İran, buradaki gelişmeler karşısında en hızlı refleks gösteren ülke oldu.

İran'ın hızlı bir şekilde rejim saflarında konum alması, bölgedeki çıkarları ile yakından alakalıdır. Öyle ki, Suriye rejiminin devrilmesi durumunda İran, Doğu Akdeniz'e açılacak stratejik bir ulaşım koridorundan yoksun kalabilirdi. İran, bu muhtemel senaryonun önüne geçebilmek için Devrim Muhafızları Ordusu'na bağlı Kudüs Tugayı'ndan seçkin birlikleri ve desteklediği paramiliter grupları bölgeye sevk ederek Esad rejimini ayakta tutmayı amaçladı. İran'ın resmi birlikleri daha çok rejim ordusu içinde kritik görevlerde bulundu ve Zamir, T4 ve Şayrat havalimanları gibi stratejik bölgelerin güvenliğini sağlamakla vazifelendirildi. Milis

kuvvetler ise rejim kontrolündeki Suriye sahasının hemen her yerinde faaliyette bulundu. Suriye, Lübnan, Irak, Pakistan ve Afganistan uyruklu militanlardan oluşan bu milis kuvvetlerin ortak özelliği, İran destekli ve güdümlü olmalarının yanında Şiilik temelli bir ideoloji ile savaşmalarıydı. Ana karargahlarını genellikle Şam'ın güneyindeki Seyyide Zeynep Camisi etrafında kuran bu milisler, özellikle İsrail tarafından rahatsız edici bulunduğu için çok defa İsrail hava unsurlarının saldırılarına uğradılar.

“

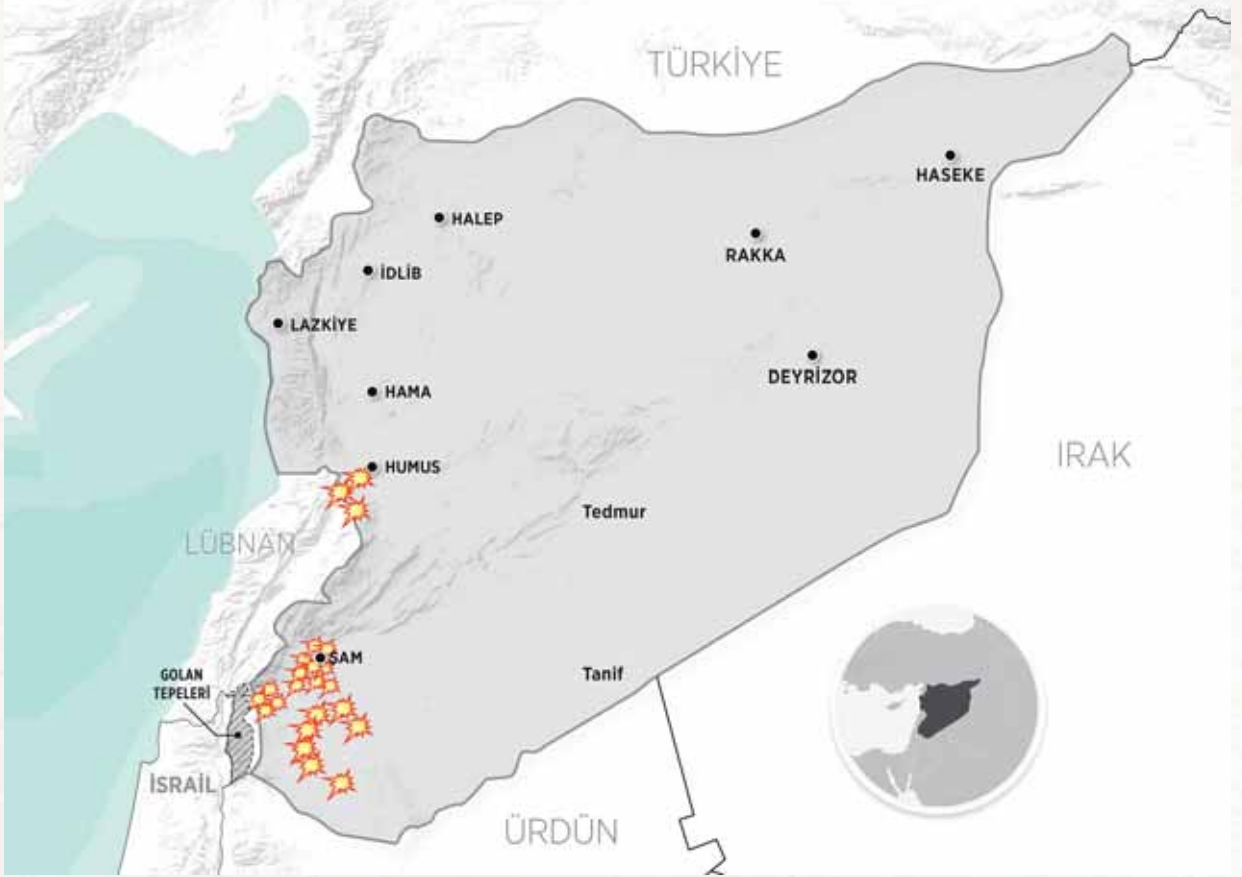
İsrail, bir taraftan ABD üzerinden İran'ı sıkıştırmaya çalışırken, diğer taraftan Rusya ile İran tehdidine karşı birçok görüşme gerçekleştirdi. İsrail'in Rusya ile yaptığı görüşmeler kısmi olarak sonuç verdi ve Putin'in Suriye Özel Temsilcisi Aleksander Lavrentiev'in 1 Ağustos 2018'de yaptığı açıklamaya göre, İran'a bağlı milisler Golan Tepeleri'nden 85 km kadar içeri çekildi.

”

İran, iç savaş gerekçesi ile İsrail sınırlarına milis kuvvetler yerleştirme fırsatını geri tepmedi. Özellikle işgal atındaki Golan Tepeleri'ne yakın konuşlanan milisler, İsrail için büyük bir tehdit oluşturdu. İsrail her ne kadar hava operasyonları ile bu unsurları temizleme yoluna gitse de kara operasyonu yapılmadığı için bu çabasında dikkate değer bir başarı sağ-

İSRAİL'İN SURIYE'DEKİ SALDIRILARI ÜLKENİN GÜNEYİNDE YOĞUNLAŞTI

İsrail'in Suriye'ye iç savaş boyunca düzenlediği saldırılar, ülkenin güneyinde İran destekli Hizbullah ve diğer terörist grupların konuşlu olduğu alanlarda yoğunlaşıyor.

layamadı. Dolayısıyla İsrail, bir taraftan ABD üzerinden İran'ı sıkıştırılmaya çalışırken, diğer taraftan Rusya ile İran tehdidine karşı birçok görüşme gerçekleştirdi. İsrail'in Rusya ile yaptığı görüşmeler kısmi olarak sonuç verdi ve Putin'in Suriye Özel Temsilcisi Aleksander Lavrentiev'in 1 Ağustos 2018'de yaptığı açıklamaya göre İran'a bağlı milisler Golan Tepeleri'nden 85 km kadar içeri çekildi. Ayrıca İsrail için tehdit oluşturacak herhangi bir ağır ekipman ve silahın da yine bu bölgede bulunmadığı belirtil-

mişti. Bu kısmi çekilmeler, İran'ın bölgede güçlü bir şekilde var olduğu ve her geçen gün bu varlığını artırdığı gerçeğini değiştirmedikleri için İsrail tarafından İran unsurlarına karşı düzenlenen hava operasyonları devam etti.

Suriye'deki varlığını IŞİD'le mücadelede temelinde meşrulaştıran ABD, IŞİD'in yenilmesi sonrası süreçte söylem değişikliğine giderek İran unsurları Suriye'den çıkartılana kadar ABD'nin buradaki varlığının devam edeceğini açıkladı. İran'ın Suriye'deki varlığına ilişkin

duyulan rahatsızlık özellikle Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton tarafından sıklıkla ifade edildi. Bununla birlikte, 21 Mayıs 2019'da yaklaşık 400 ABD Kongre Üyesi'nin Başkan Trump'a yazdığı açık mektupta, İran'a ve İran güdümündeki Lübnan Hizbullah'ına karşı çok daha büyük ambargolar uygulanması istendi.

İsrail tarafından yapılan hava saldırıları ve ABD tarafından uygulanan ambargolar, İran'a Suriye'de zor anlar yaşatsa da, buradaki İran

varlığını sona erdirme noktasından çok uzakta kaldı. Bu duruma köklü bir çözüm arayışında olan ABD ve İsrail, güvenlik zirvesi adı altında Rusya'yı masaya davet etti. Bu noktada Haziran 2019'da üç üst düzey toplantı organize edildi. Bu görüşmelerin en çarpıcı olanı, 25 Haziran'da Kudüs'te düzenlenen toplantı oldu. Rusya adına toplantıya katılan Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri Patruşev, "İran'ın bölgenin güvenliğine tehdit oluşturduğu gibi gösterilmeye çalışılması veya uluslararası terör grupları ile karşılaştırılması kabul edilemez" diyerek Suriye'deki yakın müttefikini koruma refleksi gösterdi. Dolayısıyla ABD ve İsrail'in sahada elde edemedikleri kesin sonucu masada elde edebilmek için yaptıkları girişim de büyük ölçüde sekteye uğradı.

“

İran'ın bu tutumu, düşman olarak belirlediği ABD ve İsrail gibi güçlere karşı Suriye'de güçlü bir pozisyon almasına olanak sağladı. İran'ın içinde bulunduğu tüm ekonomik sıkıntılara rağmen, bu denli yoğun bir mücadele vermesi, alternatifinin olmamasından kaynaklandı. ABD ambargoları nedeniyle Hazar Denizi ve Basra Körfezi arasına sıkışmış, uluslararası ticaret yapamayan bir ülke olmak istemeyen İran, Akdeniz'e açılma mecburiyetinde olduğunun bilinciyle hareket etti.

”

Sonuç

2019 yılı itibarıyla Suriye iç savaşında çatışmaların oranında kritik seviyede azalma olmasına rağmen, İran, Suriye'deki varlığını güvenlik birimleri içindeki nüfuzu üzerinden artırmaya çalışarak bölgedeki konumunu güçlendirme yoluna devam etti. İran'ın bu tutumu, düşman olarak belirlediği ABD ve İsrail gibi güçlere karşı Suriye'de güçlü bir pozisyon almasına olanak sağladı. İran'ın içinde bulunduğu tüm ekonomik sıkıntılara rağmen, bu denli yoğun bir mücadele vermesi, alternatifinin olmamasından kaynaklandı. ABD ambargoları nedeniyle Hazar Denizi ve Basra Körfezi arasına sıkışmış, uluslararası ticaret yapamayan bir ülke olmak istemeyen İran, Akdeniz'e açılma mecburiyetinde olduğunun bilinciyle hareket etti. Bunu da ancak müttefik olan Esad rejimini ayakta tutarak Suriye üzerinden

yapabileceği için, resmi ve resmi olmayan çeşitli unsurları ile Suriye iç savaşına müdahil oldu. İran'ın Suriye'deki varlığı birçok küresel ve bölgesel güç tarafından tedirgin edici bulunsa da, İran kendisi için hayati olan bu politikasından vazgeçmedi ve bölgedeki varlığını sürekli olarak konsolide etme yoluna gitti.

Suriye'de yaşanan bu gerginliğe yönelik Türkiye'nin tavrı, bir çıkar çatışması içerisine girmeksizin uzlaşılı diplomasisini kullanarak Suriye'yi siyasi bir geçişe götürecektir girişimlerde bulunması oldu. Öyle ki, bir taraftan ABD eksenli başlatılan Cenevre görüşmelerine aktif bir katılım sağlarken, diğer taraftan İran'ın da içinde bulunduğu taraflarla birlikte Astana Görüşmeleri'ni yürüttü. Dolayısıyla Türkiye, İran'ın Suriye'deki varlığına yönelik olarak ABD ve İsrail'in aksine çatışmadan yana değil, siyasi çözümden yana tavrı koydu. ■